

GÜNEY YURTTA DAMGALAR

Yazan: Y. Yalçın

Anadolunun güneyinde Halk: Atalardan görenek olarak birkaç rürlü damga kullanmaktadır.

Bu damgalar; ev eşyalarında, düğün bayrak ve kapılarında, davar kulaklarında; sığağın geçmemesi için toprak aşiboyasile duvarlarda ve başa giyilen terliklerin doruğunda, çul ve kilim motifleri arasında kolayca bulunur [1].

Adanada Orozdibak karşısında bakkal Cumalı'da bir at vardır. Bu atın sağrısında şöyle bir damga görülür. Bu damganın adına halk «Rahvan at» dam-gası der. Cumalı'nın sözüne göre bu damgalı at: Doğu Anadolu'dan (Çarşamba taraflarından) gelmiştir. {Ş. 1J

Resim: 1

Ben bu yazımda yalnız Gazi Antepte .bakkallar arasında karşılaştığım damgalardan bahsedeceğim, bugün hala tecimen işlerinde yg.şıyan ve babadan oğula bir armağan gibi geçen örnekler tam (52) tanedir. Her bakkalın bir damgası vardır.

Btkkaltar Kurumu:

Damgalara dair öğrendiklerimi anlatmadan önce Gazi Antep bakkallarının çok.eski olan bir kurumunu da bu yazının içine katmağı uygun buluyorum.

Gazi Antep göğlükçüleri, (sebzecileri) bakkalları arasında eski ve 'kök ü olan bu kurumun aralarından seçiline bir başçrlları (reisleri) v.e gene seçme bir yiğitbaşlıları vardır. Esnaf sık, sık, tanınmış bir kahvede toplanır burada kendi işlerini konuşur ve münakaşa eder coplandFkları hu kahvenin hususi adı «Sof» dur.

[1] D::! : "Ceaupt'.l Türkmen Oymakları" birinci kısım kitabının Sa. (18 ve 25) inci damgalar. Aynı kitabın Kı. 4 Sa. (45) inde: Kilim motiflerine.

Sofbaşı veya başçı! her hükmü verebilen bir l'eis ve Yiğitbaşı ise bir icra amiridir. Bu kurumun belliibaşlı gördüğü işler şunlardır.

- 1 - Eksik ölçüleri arar, ölçekleri kontrol eder.
- 2 - Hergün yeni buyrukları ve yeni piyasayı neşreder.
- 3 - Kurum için bir vergi toplar ve bunu bir deftere kaydeder.
- 4 - Buyruklara aykırı yön alan esnafa cezalar verir.

Bu hükümlerin hepsini de Yiğitbaşı elile icra eder bu :teşekkülün gördüğü işlerden en değerlisi köylü veya bahçıvanlarla esnafın dürüst olmalarıdır. Mesela: bir köylü bir esnafa borçludur, borcunu yoğurt ve yağ gilibi şeylerle ödeyecektir. fikat şehire gelince bu istihisalaoni borçlu olduğu bakkala vermez yani bir b-ıkka- la satarsa alıcaıklı hemen esnaf başçılına baş vurur, Yiğitbaşı malı alan bakkala koşar ve keyfiyeti anlatır. Köylünün yeni alıcısı hesap görünken köylünün diğer bir bakkala olan borcunu keser.

Bunu her esnaf yapmağa mecburdur çünkü: Bu suretle tahsil olunan pa- ralardan esnaf kurumu yüzde iki buçuk varidat alır. Bu yordam sayesinde hem esnafın alacağı takıntıda kalmaz ve hem de 'köylüler sözlerinde durmuş olurlar.

Gazi Antep bakkallar kurumunun en ağır cezası «ımezat kesme» cezasıdır. Mezat kesme cezası kaibatliye başçı! tarafından tebliğ edilir «Arkadaş esnaf sana küstü» denir ve hemen Yiğitbaşı marifetile bütün esnafa haber verilir. Ar- tık esnaf bu adama ne mal satar ve ne de bundan malalır. Cezalı amana gelir. haksızlığını kabul eder, yalvarır ve bir gün affedilir. Tekrar barışa kavuşan ce- zalı esnaf meslekdaşlarına bir ziyafet ve Yiğitbaşıya bahşiş verir, eski haklarını 'kazanır. (Bu cezanın geçen sene kaldırılmış olduğunu kurum yazıcısı Hacı Mus- tafa söylüyor).

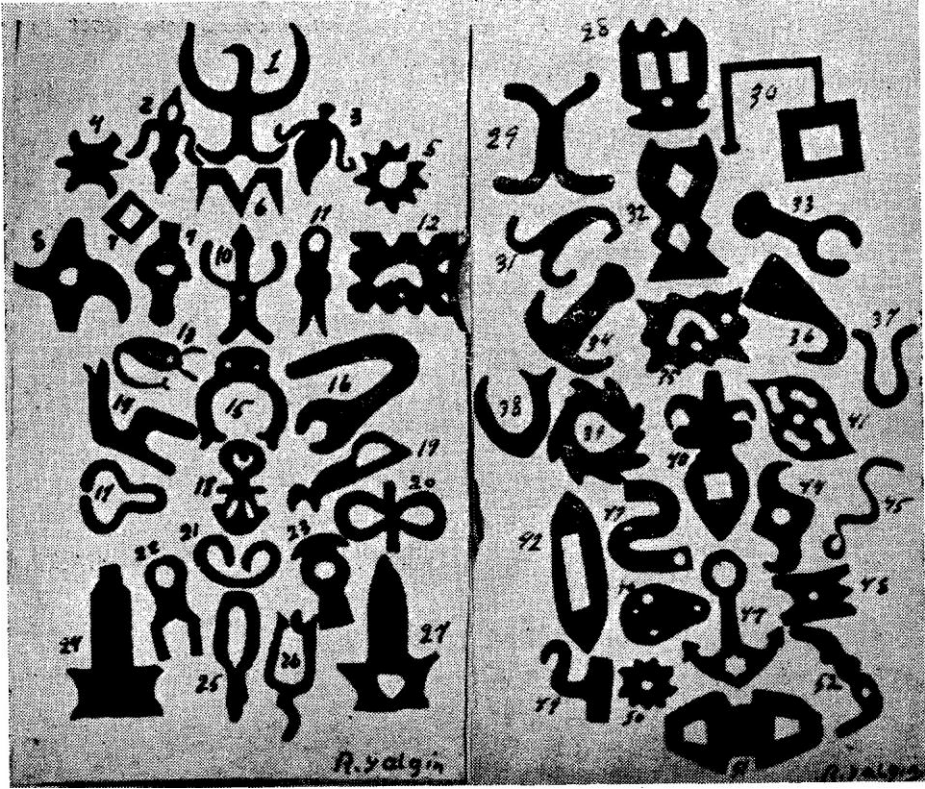
Damğalar: [Ş. 2]

Her damganın bir sahrbi vardır. Numara sırasile damgalann sahiplerini ve isimlerini görelim.

- 1 - Numara saatçi Hocaoğullarından bakkal Hacı Halilin Kırılancık adlı damgası.
- 2 - No. Hacı Memilinin Hacı Memedin damgası (Bu damganın sahibi ölmüş olduğundan damga demirci Şakirin dükkanında kalmıştır).
- 3 - No. Altmış senedir sahipsiz kalmış bir damgadır şimdi demirci Şa- kirin dükkanındadır. (Bu iki damganın adına «Adam» denmektedir).
- 4 - No. Bakkal Mustafa Çavuşun damgasıdır.
- 5 - No. Kömürcü Hacı Mehmetoğullarından Ökkeşin damgasıdır. (De- mirci Nurinin dükkanındadır).
Son iki damganın adlan «Yıldız» dır.
- 6 - No. Tartaroğlu Şih Mehmedin damgasıdır.
- 7 - No. Kavşara (1) babanın oğlu Mehmedin damgasıdır.

(1) Kavşara = Hasırdan yapılan bir nevi çuval adıdır.

- 8 - No. Demirci Şak.irin dükkanında sahipsiz kalmış damgalardandır.
- 9 - No. İzzetinoğlu Mustafanın damgasıdır.
- 10 - No. Nalbant oğlu Mehmed Alinin damgasıdır.
- 11 - No. Dana Mehmetoğlu Hasanın damgasıdır.
- 12 - No. Sahipsiz damgalardandır. (Demirci Muhyeddinin dükkanındadır).
- 13 - No. Sahipsiz damgalardandır. (Demirci Muhyeddinin dükkanındadır).
- 14 - No. Sarıklı Hocanın damgasıdır.
- 15 - No. Bakkal kurumunun yazıcısı Hacı Mustafanın damgasıdır. Damganın adı «Semerkaşo» dır.

Resim: 2

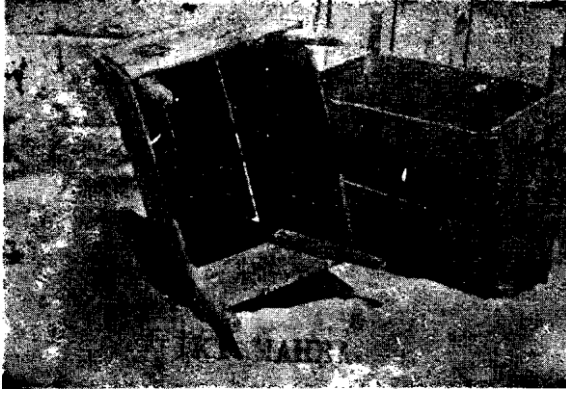
- 16 - No. Bakkal Mehmed Efendinin damgasıdır.
- 17 - No. Hacı Aıbdininoğlu Mustafanın damgasıdır.
- 18 - No. oUa Petek Mehmedin damgasıdır.
- 19 - No. Sahipsizdir. (Demirci Muhyeddinin dükkanındadır).
- 20) No. Mustafa Çavuşun damgasıdır.
- 21 - No. Musa Çavuşoğlu Tabirin damgasıdır.

- 22 - No. Kasımoğlu Mehmedin damgasıdır.
- 23 - No. Ölmüş Bakkal Mısnlınm dahıgasıdır. (Demirci Muhyeddinin dükkamndadır).
- 24 - No. Sahibi belli değildir. Çok eski bir damgadır. (Demirci Muhyeddinin dükkamndadır).
- 25 - No. Arpacı Mehliniloğlu Şakirin damgasıdır. (Adı Ayna) dır.
- 26 - No. Asker Mehmedin damgasıdır. (Bu damga süslü yazı ile yazılmış «Asker» kelimesi gibidir.)
- 27 - No. Tunaoğlu Mustafanın damgasıdır.
- 28 -- No. Halim Hornoğlu Abdullahm damgasıdır.
- 29 - No. Bekteş Ağanın damgasıdır.
- 30 - No. Hacı Hüseyinin damgasıdır. (Aslı bulunmadığı için Esnaf yazıcısı tarafından resmi yapılmıştır).
- 31 - No. Uyuz Hacınoğlu (Bu aile çoktanberi inkıraz etmiş olduğundan damga şimdi Demirci ALinin dü:kkamndadır).
- 32 - No. Besnilioğlu Ali Rızanın damgasıdır.
- 33 - No. Yağcı Osmanın damgasıdır.
- 34 - Emirinoğlu Mehmet Saidin damgasıdır.
- 35 - Sahipsizdir. (Demirci Şakirin dükkamndadır).
- 36 - No. Alibazoğlu Ömerin damgasıdır.
- 37 - No. Bakkal Yusuf Hocanın damgasıdır.
- 38 - No. Hacı Durdununoğlu Şakirin damgasıdır.
- 39 - No. Araslı Kayalı Halidin damgasıdır.
- 40 - No. Saraç Mehmedin damgasıdır.
- 41 - No. Ahmetoğlu aHsanın damgasıdır.
- 42 - No. Arifoğlu Mahmudun damgasıdır. aDmganm adı: (Mekik) damgadır.
- 43 - No. Bakkal Kadrinin damgasıdır.
- 44 - No. Ölmüş uncu Hacı Mehmedin damgasıdır. (Bu damga şimdi demirci Ha-nefinin dükkamndadır).
- 45 - No. Sahipsizdir. (Demirci Alinin clükkamndadır).
- 46 - No. Güzelbeyoğlu Ömerin damgasıdır.
- 47 - No. Hacı İmanın damgasıdır.
- 48 - No. Şih Mehmed Hocanın damgasıdır.
- 49 - No. Kınacıoğlu İmam Hüseyinin damgasıdır.
- 50 - No. 44 numaradaki damganın ayrı bir eşi olduğu ve sahibi olmadığı söylenmiştir. (Demirci Hanefinin dükkamndadır).
- 51 - No. Bostancı Ahmedin damgasıdır.
- 52 -- No. Demirci Nurinin dükkamnda kalmış sahipsiz ve eski bir damgadır ki: demirciye bile babasından devredilmiştir.

Damgaların yeri:

G. Antep'te bu damgalar iki yerde kullanılır. Biri; Mahraların muhtelif yerinde, öteki de Küleklerin üstlerindedir.

1 — Mahralar: Dibi dar üstü geniş kavak tahtasından yapılan bir örnek sandıklardır. [Ş. 3]

Resim: 3

Bu tahta kaplar ile pazarlara, bakkallara sebze ve meyva gibi şeyler çok kolaylıkla taşınır. Her eşnaf bunların lüzum olduğu kadarına maliktir.

Resim: 4

2 — Külekler: (Bunun bir adına çatı) denir. Külek: Her yerde Şinik adını alan ölçü kabıdır. Bu kaplar zahire ölçekliği yaptığı gibi bu mıntakalarda aynı zamanda su, yağ, yoğurt gibi sulu yiyeceklere de kap olmuştur. Gazi Antep'te ve Maraş'ta bunları yapan müstakil dükkânlar vardır. [Ş. 4]

Külek yahut çatıların boy ve kuturlarına göre ölçüleri de vardır. Bu ölçülerin adları: (Bütün çatı, yarım çatı, urub çatı) dır.

Bütün çatı bir batman. yarım çatı yarım batman. Urub çatı batmamın dört-te biri nisbetinde bir ölçektir. (Bir batman «5200» gram kadardır).

Esnaf çatılardan şüphelenirse Sof Başlılı (Cemiyet Reisi) o küleği tetkik

Resim: 5

Resim: 6

eder ve doğru ibi.dürsa şüpheyi izale için üzer;ine şu < e-" » damgayı basar. Bu damganın adına «sah» damgası denir. [1}

Bugün bile yaşayan bu damgalar inceleni:r ve iyice gözden geçirilirse içinde «Ordu, Eti» yazıları ve hatta «Oğuz» boyu damgalarına benzerleri eksile değildir.

[1} Albistanın (Sevin) köyü oymakları arasında bulduğum damgalar Adana Halkevi-nin "Akgünler" gazetesinde çıkmıştır. Bak: Sayı (1-2-3) y. y.